

An aerial view of a city skyline at sunset. The sky is filled with orange and yellow clouds, and the sun is visible on the horizon. The city is densely packed with skyscrapers of various heights and architectural styles. A prominent purple text box is overlaid on the top half of the image.

"Головні варіанти
інтерпретації поняття
цивілізації"

Бучко
Олег
4 курс
ПС – 42

An aerial photograph of a city skyline at sunset. The sky is filled with soft, orange and pink clouds. The Chrysler Building's iconic Art Deco spire is the central focus, reaching towards the top of the frame. Other skyscrapers are visible, some with lights beginning to glow. A semi-transparent white text box with a thin black border is overlaid on the middle of the image, containing a paragraph of text in white. The bottom portion of the image shows a closer view of the dense urban landscape with various building styles and colors.

Актуальність культурології обумовлена в першу чергу зростаючою роллю всього гуманітарного знання. Значення гуманітарного знання безумовно велике. Воно багатоліке і різноманітне. Гуманітарна культура - це всеосяжне, «наскрізне» явище, воно присутнє в різних сферах суспільного життя.

План

1. Вступ.
2. Підходи до визначення поняття "цивілізація". Співвідношення культури цивілізації.
3. Типологія цивілізацій.
4. Висновки.
5. Список використаної літератури.

Вступ

Культура виступає насаперед духовним виміром цивілізації, її духом, основою та фундаментом людської історії. Під цивілізацією ж розуміється певний етап культурної еволюції людства, що являє собою якісну межу на еволюційному шляху.

Нині одні вчені розцінюють зустріч культури із сучасною цивілізацією як кризу культури, навіть як її катастрофу, інші вбачають у цьому народження нової культури і відповідно нового етапу цивілізації.

Культура має сакральне, релігійне коріння, її досягнення несуть тавро божественності, оскільки культура виросла з культу. Техніка ж примітивна за своєю суттю. Вона народилася поза храмом, у боротьбі людини з природою. Техніка не має унікальної неповторності й самобутності, що притаманні культурі.

Зараз немає єдиного уніфікованого поняття "цивілізація", тлумачення якого задовольнило б усіх. У різні часи існувало й існує

зараз кілька пояснень слова "цивілізація":

- 1) синонім культури - історично визначеного рівня розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, який виражається насамперед у створюваних нею матеріальних і духовних цінностях;
- 2) рівень, ступінь суспільного розвитку, що проявляється в сукупності культурних надбань як таких (наприклад, антична цивілізація - унікальна культура, яка покладена в основу європейської культури наступних епох);
- 3) ступінь суспільного розвитку, яка слідує за дикістю і варварством (за Л. Морганом і Ф. Енгельсом). Дикість - назва першого етапу людської історії, який бере відлік з появою людини й закінчується виникненням гончарства. Це час становлення самої людини і раннього родового ладу (припадав на палеоліт і мезоліт). Варварство - другий етап історії людства. Розпочався з виникненням гончарного виробництва і завершився з появою писемності;
- 4) стадія занепаду і вмирання культури, втрати людством творчих сил (визначення німецького філософа О. Шпенглера, яке він запропонував в опублікованій у 1918 р. першій частині книги "Занепад Європи");
- 5) характеристика капіталізму в цілому (таке вживання характерне для XIX ст.).

1. Підходи до визначення поняття "цивілізація". Співвідношення культури і цивілізації.

Цивілізація (від лат. *civilis* - громадянський, суспільний, державний) досить поширений термін, що часто використовується в побуті й науці. Зокрема в побуті він виступає синонімом культури (цивілізована особа - це особа культурна, освічена, ввічлива, вихована). Навпаки, в науці немає єдиної думки щодо визначення цього поняття.

Майже до ХХ ст. поняття "культура" і "цивілізація" вживалися як синоніми. Дійсно, між культурою і цивілізацією є багато спільного. Вони нерозривно пов'язані між собою, взаємно переплітаються і взаємно пов'язуються. Одними з перших на це звернули увагу німецькі романтики, які відзначали, що культура "переростає" в цивілізацію, а цивілізація переходить у культуру. Тому цілком зрозуміло, що в повсякденному житті важко розрізнити ці поняття. Цивілізованість з необхідністю припускає наявність деякого рівня культури, що, в свою чергу, містить у собі цивілізованість. Деякі вчені нібито розчиняють культуру в цивілізації, інші ж роблять зворотне, додаючи останній досить широкого значення.

Першим різницю між цими поняттями побачив І. Кант. Він визначив культуру як те, що слугує духовному розвитку людства і за своєю суттю є гуманістичним. І. Кант розізняв поняття "культура виховання" та "культура вміння" їм він протиставляв суто зовнішній "технічний" тип культури, який назвав цивілізацією. Тобто, якщо слідувати за І. Кантом, то культура сприяє самореалізації особистості, а цивілізація створює умови для вільного духовного розвитку людини.

Передбачення І. Канта цілком справдилось у ХХ ст. Бурхливий розвиток техніки призвів до уповільненого розвитку культури. Цивілізація, позбавлена духовної суті, породжує небезпеку самознищення всього живого.

Іммануїл
Кант

1724 - 1804

Німецький соціолог О. Шпенглер у книзі "Занепад Європи" показав розбіжності і несумісності між культурою і цивілізацією. Книга Шпенглера мала величезний успіх, хоч сама концепція філософа була піддана різкій критиці. Цивілізацію О. Шпенглер вважав ознакою смерті культури, оскільки вона спирається на стереотипи, шаблони, масове копіювання, а не на творчість нового, незнаного. Цивілізація є вершиною культури і одночасно фазою занепаду та розпаду культурно-історичного типу.

Культура, на думку О. Шпенглера, як живий і зростаючий організм дає простір для розвитку мистецтв, літератури, творчого розквіту неповторної особистості й індивідуальності. У цивілізації ж немає місця для художньої творчості, у ній панує техніка і бездушний інтелект, вона нівелює людей, перетворюючи їх у безликих істот.

ОСВАЛЬД ШПЕНГЛЕР

ЗАКАТ
ЕВРОПЫ

Головні ознаки
цивілізації за
О. Шпенглером

високий рівень розвитку техніки і науки

скупчення людей у гігантських містах

деградація мистецтва і культури

*перетворення народів із виразно окреслених
етнічних спільнот у безлику "сіру" масу людей*

падіння зацікавленості духовними цінностями

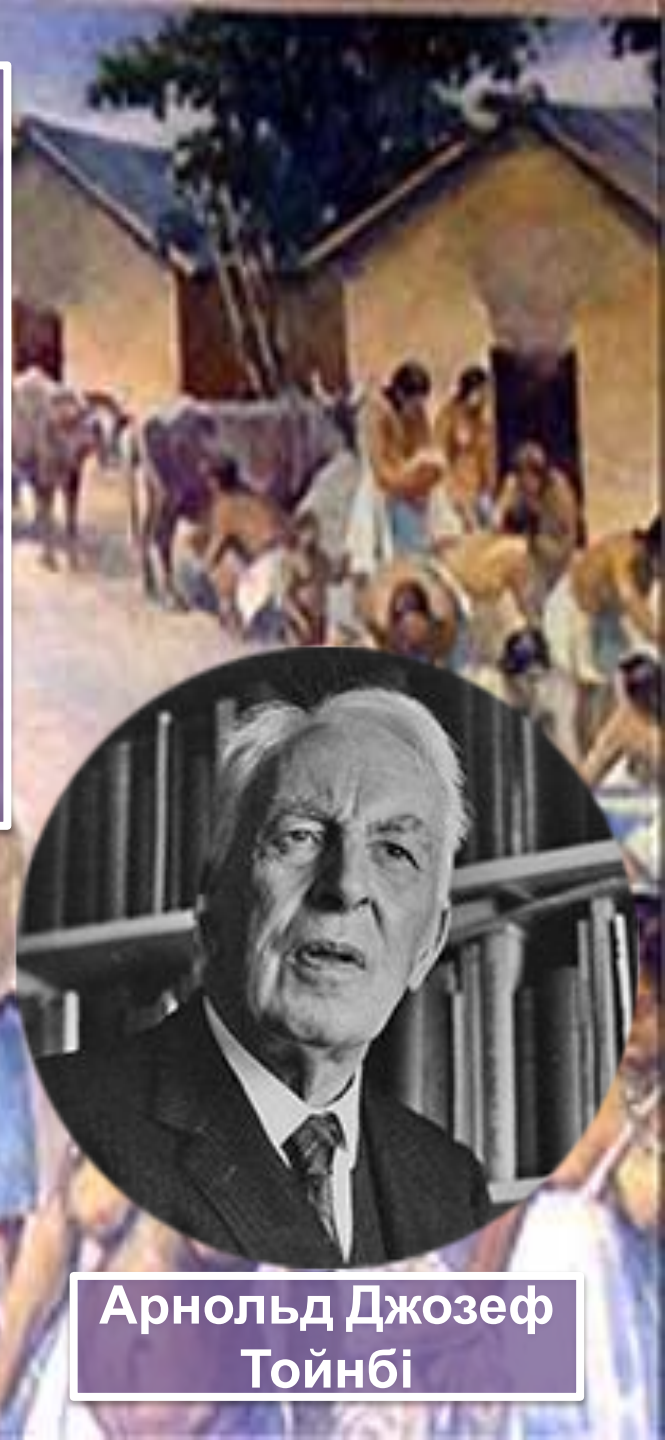
моральний занепад суспільства

поширення ерзац-культури

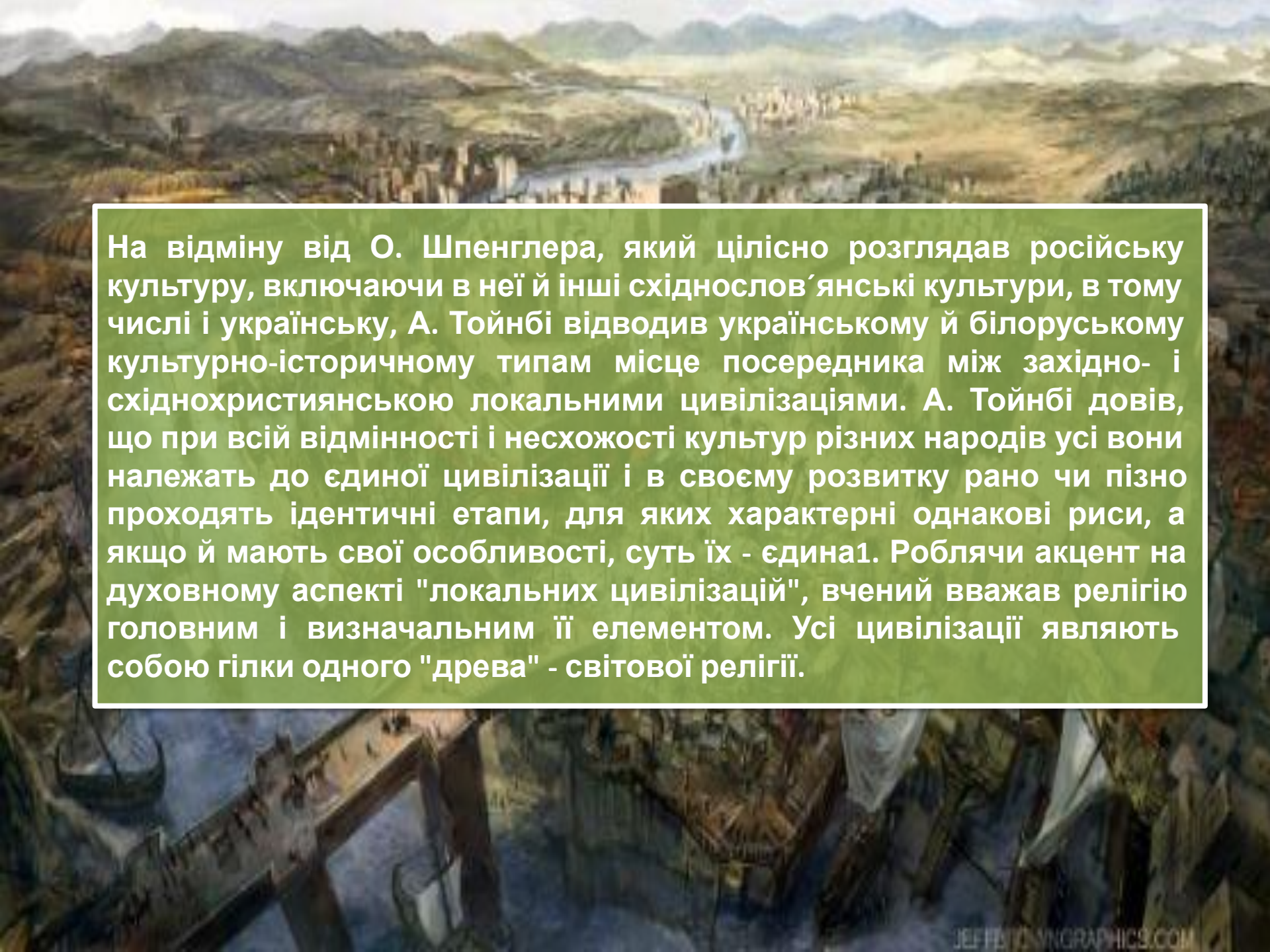
нівеляція індивідуальних людських особливостей

Концепція циклічного культурно-цивілізаційного розвитку А. Тойнбі характеризується тяжінням до емпіризму в поясненні механізму функціонування всіх людських культур. Історичний процес, на його думку, це - коловорот "локальних цивілізацій", заміна однієї цивілізації іншою. "Локальна цивілізація" - це стійка єдність людей, яка виникає в певному регіоні й базується на певних архетипах і спільних духовних цінностях та традиціях. Як наслідок всесвітня історія набуває вигляду мозаїчного панно, складеного багатолінійним розвитком суверенних культур, які розташовані паралельно в часі і співіснують поруч.

Арнольд Джозеф
Тойнбі

An aerial view of a medieval city with a river winding through it, surrounded by rolling hills and mountains in the background. The city features stone buildings and a central square. The river flows from the top center towards the bottom left. The overall scene is bathed in a soft, golden light, suggesting a sunrise or sunset.

На відміну від О. Шпенглера, який цілісно розглядав російську культуру, включаючи в неї й інші східнослов'янські культури, в тому числі і українську, А. Тойнбі відводив українському й білоруському культурно-історичному типам місце посередника між західно- і східнохристиянською локальними цивілізаціями. А. Тойнбі довів, що при всій відмінності і несхожості культур різних народів усі вони належать до єдиної цивілізації і в своєму розвитку рано чи пізно проходять ідентичні етапи, для яких характерні однакові риси, а якщо й мають свої особливості, суть їх - єдина¹. Роблячи акцент на духовному аспекті "локальних цивілізацій", вчений вважав релігію головним і визначальним її елементом. Усі цивілізації являють собою гілки одного "древа" - світової релігії.

2. Типологія цивілізацій

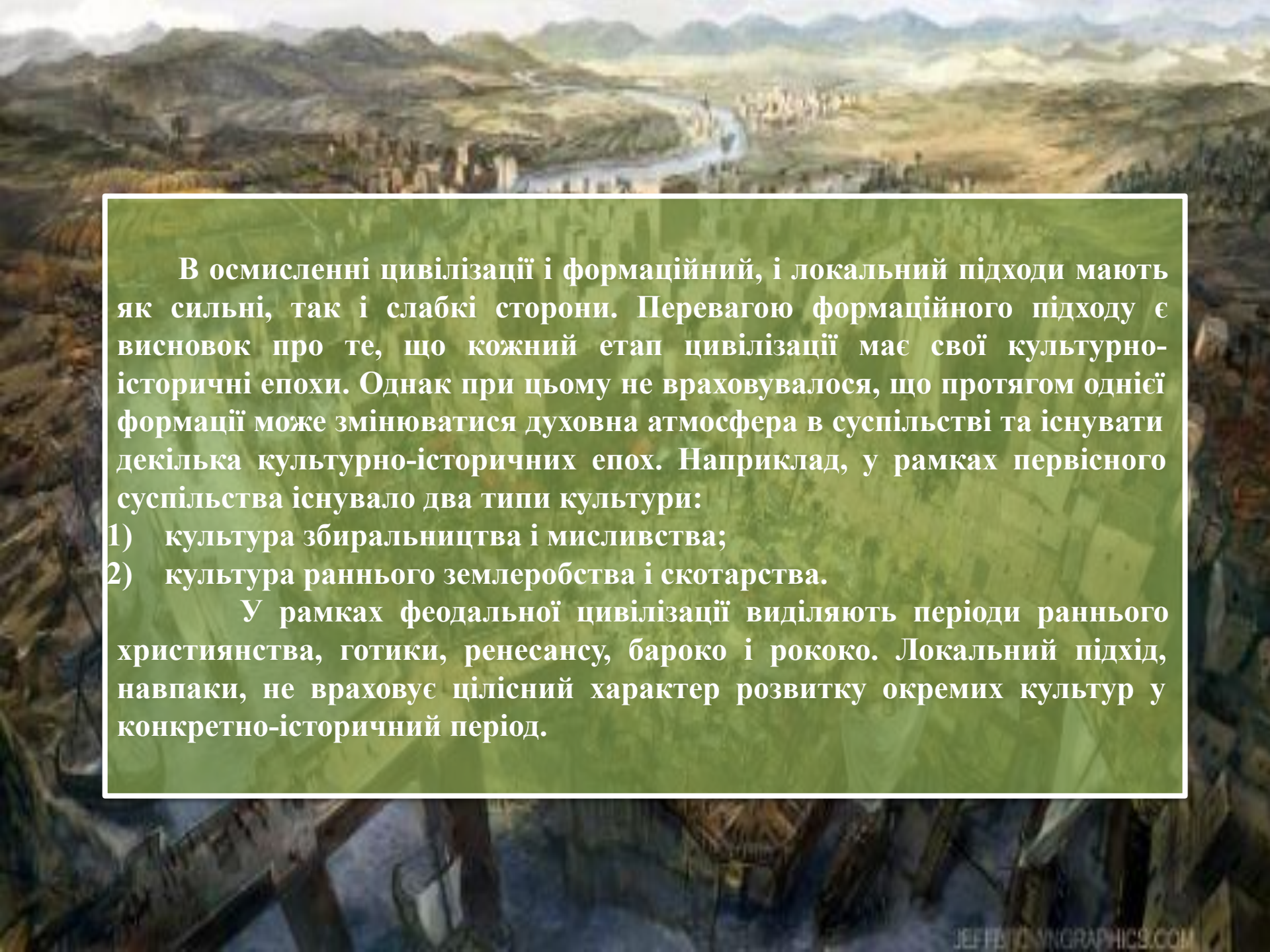
Існування різних підходів до визначення поняття "цивілізація" зумовлене різним змістом, що вкладається в його тлумачення. Відповідно до змістовного наповнення сутності цивілізацій та критеріїв її оцінки, визначається тип цивілізації. У житті дуже часто трапляється термін "тип": типова задача, тип передачі руху, типова ситуація, типова помилка, тип характеру, тип особистості тощо. Отже, тип - це те, що об'єднує за спільністю ознак в одну групу.

A nighttime cityscape featuring several tall buildings, including one with a 'KEMPER' sign. A large, brightly lit Christmas tree stands in the foreground. The sky is a deep purple, and the city lights create a vibrant atmosphere. People are visible walking on the street in the foreground.

У культурології ряд культурно-історичних об'єктів, пов'язаних спільністю рис, елементів, закономірностями розвитку, також можна типологізувати, поєднуючи у певні типи. Зокрема, в 1958 р. в Чикаго відбулася широка дискусія, що мала на меті визначити спільні риси та ознаки цивілізації. При всьому розмаїтті існуючих точок зору на цивілізацію, вчені були одностайні щодо таких її найважливіших характеристик:

- утворення держави;
- виникнення писемності;
- відділення землеробства від ремесел;
- розшарування суспільства на класи;
- поява міст.

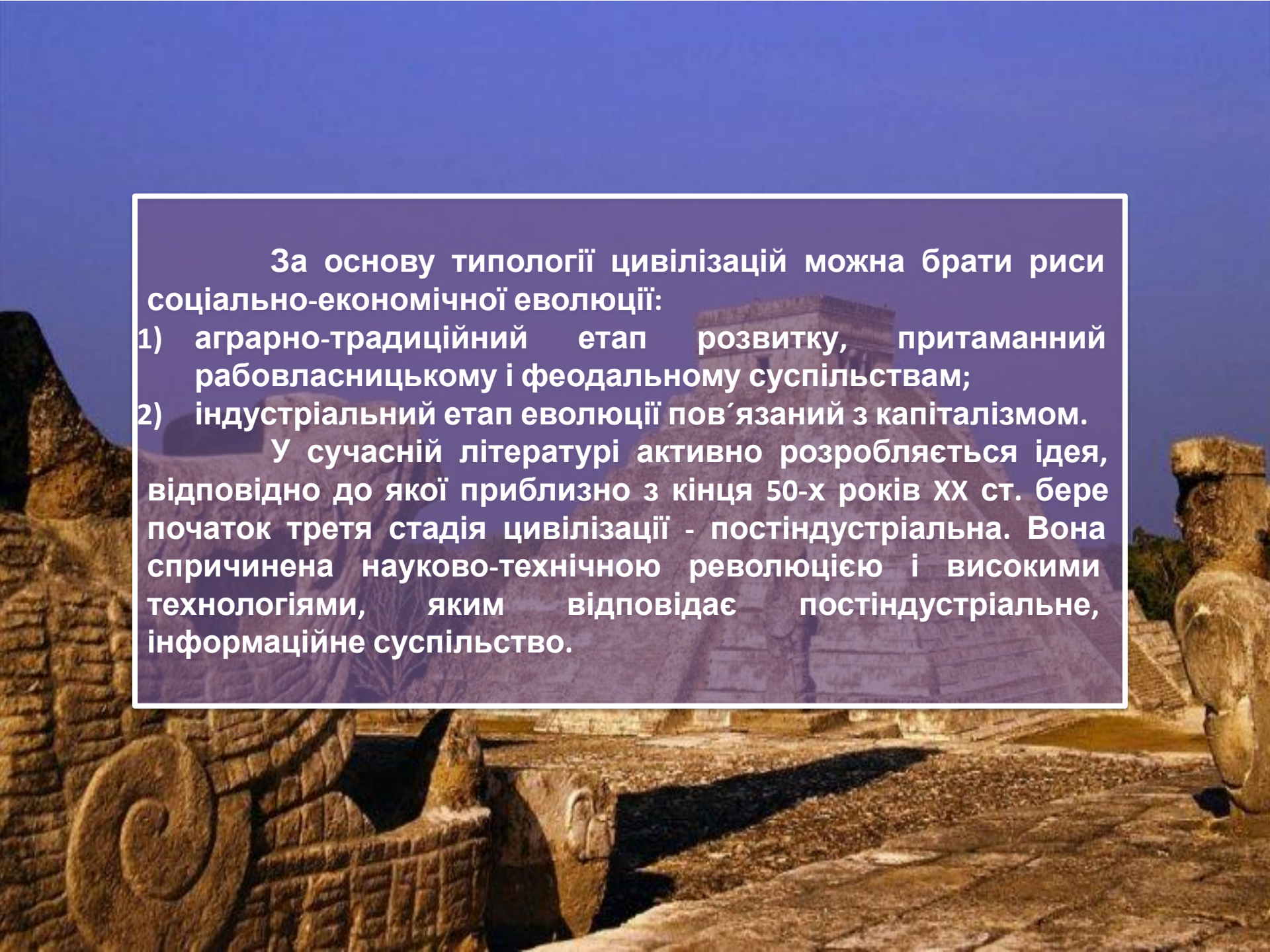
При цьому наявність перших двох ознак практично всі визнають обов'язковою, а необхідність інших нерідко ставиться під сумнів. Якщо навіть узяти до уваги перші три ознаки, то вони вже характеризують цивілізацію як соціокультурний та економічний комплекс.

В осмисленні цивілізації і формаційний, і локальний підходи мають як сильні, так і слабкі сторони. Перевагою формаційного підходу є висновок про те, що кожний етап цивілізації має свої культурно-історичні епохи. Однак при цьому не враховувалося, що протягом однієї формації може змінюватися духовна атмосфера в суспільстві та існувати декілька культурно-історичних епох. Наприклад, у рамках первісного суспільства існувало два типи культури:

- 1) культура збиральництва і мисливства;
- 2) культура раннього землеробства і скотарства.

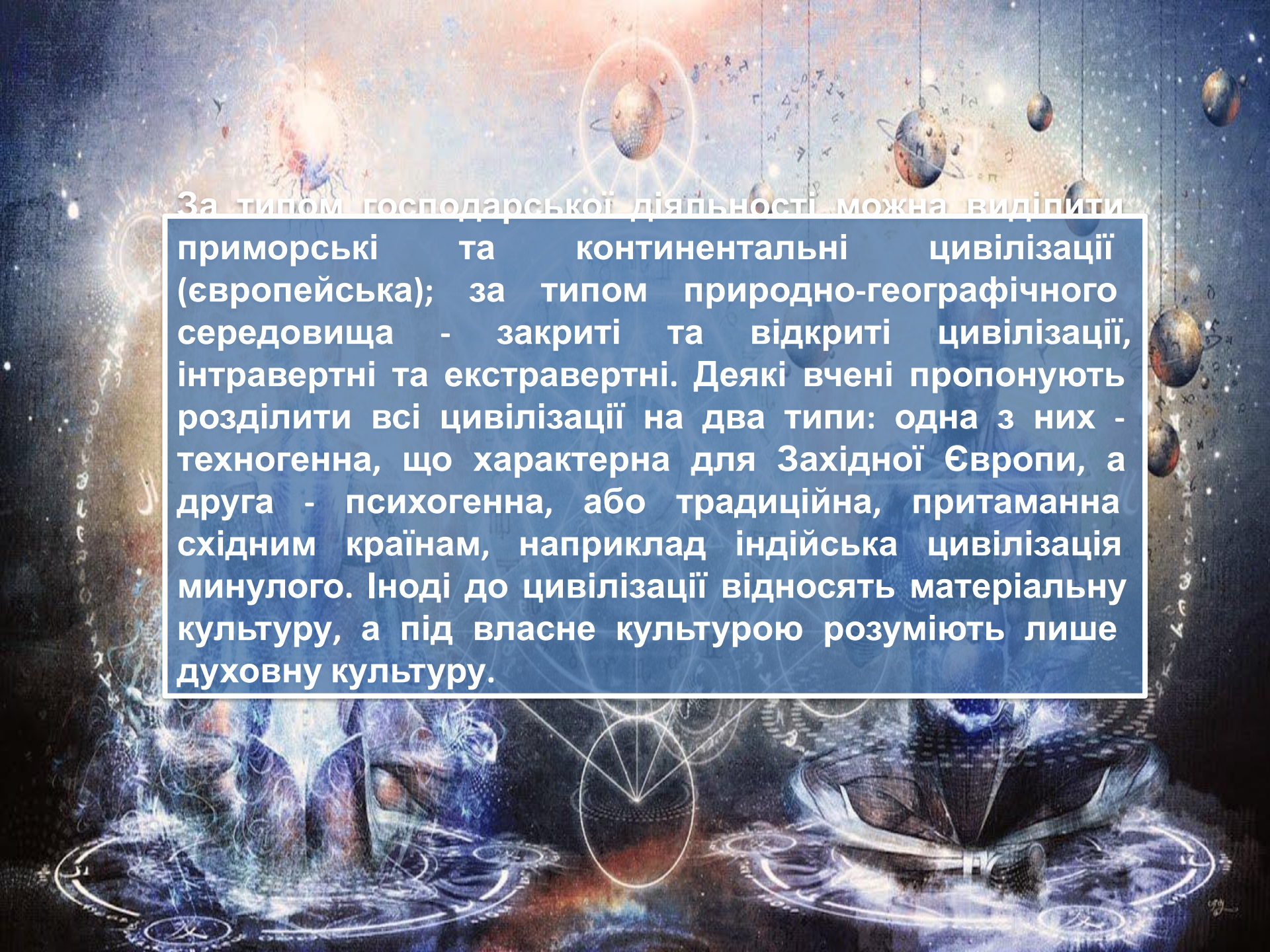
У рамках феодальної цивілізації виділяють періоди раннього християнства, готики, ренесансу, бароко і рококо. Локальний підхід, навпаки, не враховує цілісний характер розвитку окремих культур у конкретно-історичний період.

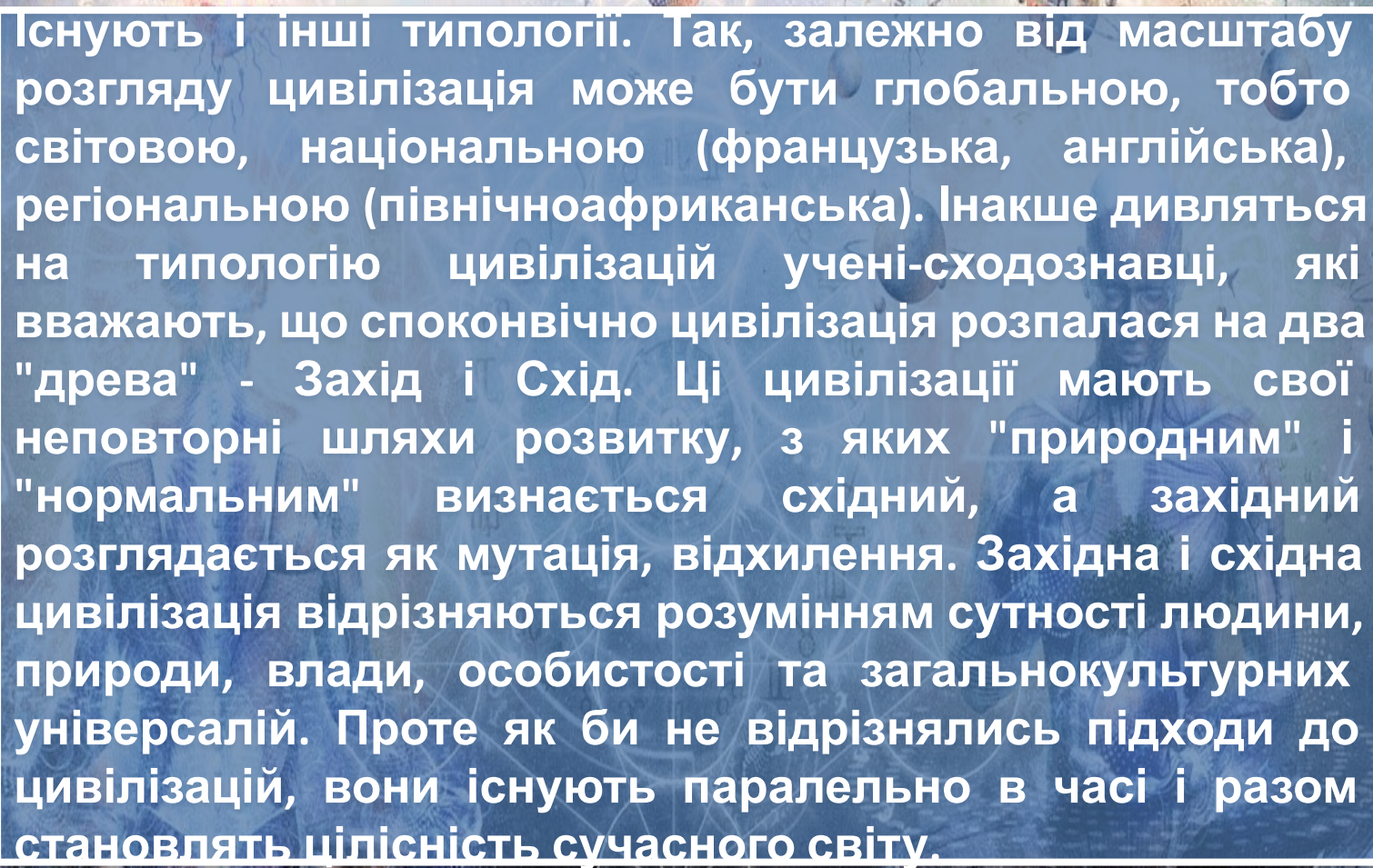
За основу типології цивілізацій можна брати риси соціально-економічної еволюції:

- 1) аграрно-традиційний етап розвитку, притаманний рабовласницькому і феодальному суспільствам;
- 2) індустріальний етап еволюції пов'язаний з капіталізмом.

У сучасній літературі активно розробляється ідея, відповідно до якої приблизно з кінця 50-х років ХХ ст. бере початок третя стадія цивілізації - постіндустріальна. Вона спричинена науково-технічною революцією і високими технологіями, яким відповідає постіндустріальне, інформаційне суспільство.

За типом господарської діяльності можна виділити приморські та континентальні цивілізації (європейська); за типом природно-географічного середовища - закриті та відкриті цивілізації, інтравертні та екстравертні. Деякі вчені пропонують розділити всі цивілізації на два типи: одна з них - техногенна, що характерна для Західної Європи, а друга - психогенна, або традиційна, притаманна східним країнам, наприклад індійська цивілізація минулого. Іноді до цивілізації відносять матеріальну культуру, а під власне культурою розуміють лише духовну культуру.

Існують і інші типології. Так, залежно від масштабу розгляду цивілізація може бути глобальною, тобто світовою, національною (французька, англійська), регіональною (північноафриканська). Інакше дивляться на типологію цивілізацій учені-сходознавці, які вважають, що споконвічно цивілізація розпалася на два "древа" - Захід і Схід. Ці цивілізації мають свої неповторні шляхи розвитку, з яких "природним" і "нормальним" визнається східний, а західний розглядається як мутація, відхилення. Західна і східна цивілізація відрізняються розумінням сутності людини, природи, влади, особистості та загальнокультурних універсалій. Проте як би не відрізнялись підходи до цивілізацій, вони існують паралельно в часі і разом становлять цілісність сучасного світу.

ВИСНОВКИ

Цивілізація перебуває в постійному розвитку. Її рівень залежить від розвитку техніки, наукового потенціалу, релігії, моралі, рівня добробуту населення, його самосвідомості, сталості духовних цінностей. Тому цивілізація може бути показником зрілості суспільства, або ж суспільство, яке здатне забезпечити людям нормальний розвиток та існування, і є цивілізацією. Таким чином, культура виступає як сукупність духовних можливостей суспільства, а цивілізація - як сукупність умов, необхідних для реалізації цих можливостей. Якщо культура визначає зміст і мету суспільного та особистісного буття, то цивілізація забезпечує форми та технічні засоби їх втілення. Цивілізація - явище об'єктивне, як і об'єктивним є те, що людство застосовує її плоди як засіб створення штучних культурних витворів для задоволення власних матеріальних потреб. Бездуховна цивілізація - жахлива річ, проте й культура, позбавлена своєї фізичної оболонки (цивілізації), - річ неможлива. Людство вже не повернеться до свого первісного природного стану, воно повинно творчо й критично поставитися до набутого попередніми епохами досвіду для свого подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус В. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т. — К. : КНЕУ, 2002. — 140с.
2. Брегеда А. Соціологія: Навч. метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Київський національний економічний ун-т. — К., 1999. — 123с.
3. Вербець В. Соціологія: теоретичні та методичні аспекти: Навч.-метод. посіб. / Рівненський держ. гуманітарний ун-т. — Рівне : РДГУ, 2005. — 202с.
4. Герасимчук А. Соціологія: Навчальний посібник/ Андрій Герасимчук, Юрій Палеха, Оксана Шиян,; Ред. В. Я. Пипченко, Н. М. Труш. -3-є вид., вип. й доп.. -К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2003. -245 с.
5. Дворецька Г. Соціологія: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т. — 2-ге вид., перероб.і доп. — К. : КНЕУ, 2002. — 472с.
6. Додонов Р. Соціологія: Навч. посібник для курсантів і студ. вищих навч. закл. МВС України / Донецький юридичний ін-т МВС при Донецькому національному ун-ті. — Донецьк, 2005. — 224с.
7. Жоль К. Соціологія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. — К. : Либідь, 2005. — 440с.
8. Лукашевич М. Соціологія : Базовий курс: Навчальний посібник/ Микола Лукашевич, Микола Туленков,; . -К.: Каравела, 2005. -310 с.
9. Makeєв С. Соціологія: Навч. посібник / Сергій Олексійович Makeєв (ред.). — 2.вид., випр. і доп. — К. : Знання, 2003. — 454с.